

Rozhovor s Eduardem Maurem

Začátkem dubna 2022 oslavil 85. narozeniny významný český historik, zakladatel československé historické demografie, prof. PhDr. Eduard Maur, CSc. Narodil se v Plzni do rodiny učitele, zde posléze navštěvoval základní i střední školu. Jeho almou mater se stala Karlova univerzita, kde na Filozofické fakultě absolvoval učitelství obor dějepis–čeština. V roce 1962 nastoupil na Katedru československých dějin a archivního studia FF UK. Po listopadových událostech 1989 se stal zástupcem vedoucího katedry, v roce 1992 pak jejím vedoucím a o rok později stanul v čele nově transformovaného Ústavu českých dějin. Tuto funkci zastával do roku 2000. Od roku 2003 působil na Katedře (později Ústavu) historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice. Vědecká práce a pedagogické působení profesora Maura se staly velmi inspirativními nejen pro jeho studenty, ale i kolegy. U příležitosti významného životního jubilea jsme proto Eduarda Maura požádali o krátký rozhovor.

Jak vzpomínáte na svá studentská léta?

Jako většina lidí, i já vzpomínám na studentská léta s potěšením, protože to byl čas životních nadějí, poznávání, studentských radovánek, navazování přátelských svazků mezi spolužáky, které přetrvaly desetiletí. Byla to ovšem také doba tvrdého politického tlaku, ten ale v druhé polovině 50. let, kdy jsem navštěvoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy (několik let se jmenovala filozoficko-historická), přece jen poněkud polevil. A i po zásazích, které přinesla doba bezprostředně po roce 1948, bylo na fakultě stále několik znamenitých, zkušených a vědecky plodných učitelů, jako byl František Kutnar, František Kavka nebo Josef Polišenský. Během mého studia se pak začali postupně prosazovat i mladší historici, kteří na historické katedry nastoupili bezprostředně po studiích v době, kdy jsme přicházeli na fakultu, jako byli Robert Kvaček, Miroslav Hroch nebo Josef Petráň. Ti nám imponovali svým rozhledem, znalostmi a novátorskými přístupy. Navíc se shodou okolností v našem ročníku na jednooborové historii a na archivnictví sešlo neobyčejně mnoho vynikajících spolužáků s širokým rozhledem a hlubokým zájmem o obor, pozdějších výborných historiků, jako byl Jan Galandauer, František X. Halas, Otakar Hulec, Antonín Klimek, Jiří Langer, František Lukeš, Tomáš Pasák, Ivan Savický, Oldřich Sládek, Otto Urban, Edita Blažková-Štěříková, Zdenka Hledíková, Vojtěch Mastný nebo Jan Pelant. Pro hluboké znalosti a mimořádně odpovědný přístup ke studiu jsme si nesmírně vážili Miloslava Vlka, ten ovšem posléze před archivařinou a historií dal přednost jiné životní dráze. Tehdejší studijní plány, přestože vyžadovaly řadu nesmyslných povinností, měly jednu výhodu. Ve srovnání s dneškem byl počet předepsaných hodin výuky početně nižší, například pátý ročník byl až na pár hodin vyhrazen jen pro práci na diplomce. To otevíralo velký prostor

pro samostatné studium, přesahující v mnoha směrech materií zkoušek i diplomní práce, ale také pro živé diskuse na fakultě, na kolejích i v pražských hospodách. Jak říkal Otto Urban, byli jsme více studenty než posluchači.

Co Vás motivovalo k výběru historie jako svého studijního zaměření?

V prvé řadě musím jmenovat svého otce. Byl učitelem češtiny, zeměpisu a dějepisu a zájem o historii ve mně vzbuzoval od dětských let. Byl i vášnivým turistou, což posilovalo mou orientaci k regionálním dějinám. Ty přitom v mé rodné Plzni reprezentovali znamenití odborníci jako Fridolín Macháček nebo Miloslav Bělohlávek, jejichž přednášky pro veřejnost a exkurze jsem záhy začal navštěvovat. A můj otec rozhodně nepatřil k těm učitelům, kteří se spokojují se znalostmi získanými za svého studia a s reprodukcí předepsané učebnice, ale pořídil si i poměrně rozsáhlou knihovnu. Byli v ní zastoupeni čeští historici od Františka Palackého přes Kamila Kroftu, Zdeňka Nejedlého a Jana Slavíka až po Josefa Macka, ale i Arne Novák a další literární historici, stejně jako základní přehledy dějin filozofie. I když velkou část této literatury jsem důkladněji studoval až na vysoké škole, jako motivace pro studium historie sehrála otcova knihovna nemalou úlohu. Zbývá ještě zmínit, že otec i matka pocházeli z venkova, matka z Čáslavska a otec z Bolevce u Plzně, což nepochybně ovlivnilo mou pozdější orientaci k agrárním dějinám, i když jsem tehdy ještě netušil, že selský statek u Matoušů na bolevecké návsi, odkud vyšel náš rod, bude jednou vyhlášen za národní kulturní památku.

Jste jedním ze zakladatelů historické demografie u nás. Jak byla přijímána historická demografie jako nová disciplína v tehdejším Československu?

Historická demografie byla po druhé světové válce v západní historiografii spolu s dějinami cen a mezd významnou součástí tehdy módní kvantitativní historie, jejíž rozmach souvisel s tehdejšími upřednostňovanými studii procesů a struktur před tradičními postupy politických dějin. U nás se jí dostalo v polovině 60. let podpory ze strany vlivných koryfeů Josefa Macka a Václava Husy (ten ale záhy zemřel), kromě toho ji podpořil také ostravský Milan Myška. Roku 1967 získala organizační centrum v Komisi pro historickou demografii, vedené Pavlou Horskou, a publikační orgán v ročenke *Historická demografie*. S nástupem normalizace ovšem přišlo ochlazení, činnost komise byla utlumena a ročenka přestala na deset let vycházet. Historičtí demografové však naštěstí získali podporu v rámci přírodovědného výzkumu a mohli ve své práci pokračovat dále. Zásadní obrat ovšem přišel až po roce 1989.

Co považujete za svůj největší úspěch v dosavadní profesní kariéře?

Myslím, že to byla úspěšná výchova mladých historiků, zejména doktorandů. Jeden z mých žáků už se stal univerzitním profesorem, několik z nich je docenty a další pracují úspěšně

ve vědeckých institucích, muzeích i jinde. A vždy mne potěší, když se s některým setkám, dostanu od něho jeho novou publikaci, mohu se radovat z jeho úspěchů, vidím, že moje práce nebyla zbytečná.

Vaše vědecké zaměření je velmi široké, zajímáte se o značné množství témat (což vhodně reflektují dva sborníky vydané k Vaším 80. narozeninám). Která z nich jsou pro Vás „srdeční záležitosti“ a kterých publikačních počinů si ceníte nejvíce?

Jak šel čas, srdeční záležitostí se vždycky stávalo to, na čem jsem právě pracoval. Ale s odstupem doby si snad nejvíce cením faktu, že jsme spolu s Pavlou Horskou seznámili naši čtenářskou obec s tím, čeho dosáhla historická demografie v zahraničí, a pak monografií i studií o myšlenkovém světě lidových vrstev v raném novověku, v nichž jsem se pokusil navázat na podněty, s nimiž kdysi přišel František Kutnar.

V 90. letech jste se podílel na významném mezinárodním projektu *Soziale Strukturen in Böhmen*. Jak výsledky tohoto výzkumu ovlivnily historickodemografické bádání v České republice?

S iniciativou k zahájení mezinárodního výzkumu proměn sociálních struktur v raně novověkých Čechách přišel bezprostředně po převratu přední rakouský historik prof. Michael Mitterauer, který byl i autorem jeho rámcového programu. Odborné vedení i organizační zajištění projektu pak bylo především dílem jeho žáka prof. Markuse Cermana. Účast na projektu napomohla zejména mladým českým účastníkům navázat mezinárodní kontakty, získat širší rozhled po zahraniční literatuře a doplnit ve své práci poněkud jednostrannou orientaci naší historické demografie ke kvantitativním metodám novějšími metodickými podněty, zejména důrazem na kvalitativní analýzu. Výsledky byly zpřístupněny ve třech kolektivních monografiích a v několika doktorských disertačních pracích, které časem vesměs vyšly tiskem a získaly u nás i ve světě velmi vlídné přijetí.

Kam podle Vás směřuje současná historická demografie?

Proti době, kdy jsme začínali, se dnešní světová historická demografie výrazně posunula. Na jedné straně už poněkud ustoupila ze slávy, na druhé straně ale prohloubila svou metodiku a navázala širší kontakt s příbuznými vědními disciplínami. Lokálně zaměřené statistické studie už dávno nepracují s prostými ukazateli, které doporučovaly průkopnické příručky pionýrských dob, ale s daleko sofistikovanějšími metodami, umožňujícími hlubší analýzu zkoumaných jevů. V tomto směru česká historická demografie poněkud zaspala, ovšem zejména recentní práce dobře statisticky připravených mladých demografů a demografek ukazují, že i u nás se věci mění. Jiným směrem ukazujícím nové cesty jsou v jednotlivých zemích statistické výzkumy pracující s daty z 19. a 20. století, získávanými pro obrovské soubory jedinců, na jejichž zpracování se podílejí historici, demografové, sociologové,

ekonomové a představitelé dalších disciplín. Jsou to ovšem projekty finančně mimořádně nákladné a v našich poměrech dosti obtížně za současného stavu realizovatelné, nicméně nemělo by se na ně zapomínat. Snad však můžeme očekávat pokračování v načaté řadě lokálních monografií, které nabízejí prostor pro hlubokou analýzu demografických jevů, zejména při spojení kvantitativních a kvalitativních výkladů a při zapojení dalších disciplín, jako je sociologie, ale i dějiny lékařství, historická klimatologie a další.

Děkujeme za rozhovor a přejeme mnoho zdraví do dalších let.